

Szabóné Habók Marianna (DE): Korcsoportos különbségek az iróniaértésben: a szülői nyelvhasználat jelentősége óvodáskorúaknál

Kutatásom célja a tipikusan fejlődő óvodáskorú gyermekek iróniaértésének és a szülői iróniahasználat hatásainak vizsgálata. A jelen empirikus vizsgálat magyar családok kontextusában elemzi két gyermek korcsoport (3-4 és 4-5 évesek, az iróniaértés szempontjából kritikus életkorok) iróniaértési szintje közötti különbségeket, valamint a szülői iróniaattitűd esetleges befolyásoló szerepét. A kutatás Vygotsky (1986) szociokulturális elméletére épül, amely a nyelvi és kognitív fejlődést a társas környezethez kapcsolja.

Vizsgálatomban 30 magyar anyanyelvű gyermek (14 lány és 16 fiú) és szülei vettek részt, két 15 fős korcsoportban. A fiatalabbak átlagéletkora 3 év 4 hónap volt (szórás: 3,623 hónap), míg az idősebbeké 4 év 4 hónap volt (szórás: 3,292 hónap).

A gyermekek iróniaértését egy teszttel vizsgáltam, amely négy ironikus és négy nem-ironikus feladatot tartalmazott, hétköznapi életből vett hiperbolák segítségével (Schnell, 2021). A teszt nyolc történetében egy óvodás fiú, Máté, szerepelt, akinek a történet végén egy felnőtt (anya, apa vagy óvónő) ironikus vagy nem-ironikus megjegyzést tett. Minden történetet vizuális ingerek kísérték, 2-4 rajz formájában, táblagépen. A történetek után két kérdést kaptak: „(1) *XY szerint tényleg...?*; (2) *Miért /Miből gondolsz?*”. Mivel minden helyes válaszáért egy pont járt, a maximális iróniapontszám 8 volt.

A szülők egy 11 kérdéses önértékeléses kérdőívet töltöttek ki, amely az iróniahasználat okait és attitűdjeit vizsgálta, ötfokú Likert-skálán. A maximum pontszám 28 volt. Mivel a szülők értékelése csupán az önbevallásukon alapult, felvetődik az egyoldalú információforrás és az esetleges szülői elfogultság problémája (Bingham et al., 2017). A kérdőív és a teszt Banasik (2013) illetve Banasik-Jemiłniak et al. (2020) lengyel gyermekekkel végzett kutatásain alapult.

A fiatalabb korcsoport nehezen értette meg az ironikus megnyilatkozásokat: az iróniaértési kérdésekre átlagosan 2,87 helyes választ adtak 2,85 szórással, míg az idősebb gyermekek jelentősen jobban teljesítettek: 5,87 helyes választ adtak 2,56 szórással. A két korcsoport iróniaértése között a különbség szignifikáns volt: $t(28) = -3,03$, $p < 0,01$. A lenti grafikon a két korcsoport iróniaértési pontszámait ábrázolja életkor szerint növekvő sorrendben.

Az idősebb gyermekek eredményei mérsékelt pozitív korrelációt mutattak az anyák iróniahasználatával (Pearson: $r = 0,56$, $p < 0,05$), ugyanakkor a fiatalabbak esetében nem mutatkozott összefüggés a szülők iróniához való viszonya és a gyermekek iróniaértése között. Az eredmények azt sugallják, hogy az iróniaértés fejlődése a kognitív képességek fejlődését követi, és összefügghet a szociokulturális tanulással (Babarczy & Szücs, 2019). Az irónia pozitív megítélése és gyakori használata a családi környezetben hozzájárulhat a gyermekek iróniaértési szintjének fejlődéséhez. A kutatás eredményei összhangban vannak Banasik-Jemielniak et al. (2020) lengyel kontextusban elért következtetésével, amely szerint az iróniát gyakran alkalmazó, és pozitívabb iróniaattitűdöt mutató anyák gyermekeinek iróniaértése magasabb szinten állhat. Ugyanakkor arra utalnak, hogy a fiatalabb gyermekek esetében valószínűleg más tényezők, például a kognitív fejlődési szintek vagy nyelvi készségek játszhatnak szerepet az ironikus megnyilatkozások megértésében.

Irodalomjegyzék

- Babarczy, A., & Szücs, M. (2019). Az irónia és a hazugság kommunikatív komponenseinek felismerése 5–10 éves korban [Recognition of the communicative components of irony and lies in 5- to 10-year-olds]. *Magyar Nyelv*. 2019. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2019.2.164>.
- Banasik, N. (2013). Non-literal speech comprehension in preschool children: An example from a study on verbal irony. *Psychology of Language and Communication*, 17(3), 309-324. <https://doi.org/10.2478/plc-2013-0020>
- Banasik-Jemielniak, N., Bosacki, S., Mitrowska, A., Wyrębek Walters, D., Wisiecka K., Copeland NE., et al. (2020). ‘Wonderful! We’ve just missed the bus.’ – Parental use of irony and children’s irony comprehension. *PLoS ONE* 15(2), e0228538. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0228538>
- Bingham, G. E., Jeon, H. J., Kwon, K. A., & Lim, C. (2017). Parenting styles and home literacy opportunities: Associations with children’s oral language skills. *Infant and Child Development*, 26(5). <http://dx.doi.org/10.1002/icd.2020>
- Schnell, Zs. (2021). Az irónia és a metafora kognitív fejlődési vonatkozásai. Kísérleti pragmatikai vizsgálódások [The cognitive developmental aspects of irony and metaphor. Experimental pragmatic investigations]. *ARGUMENTUM*, 17. 511-531. <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2021/26>
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, Ed.). Cambridge, MA: MIT Press.